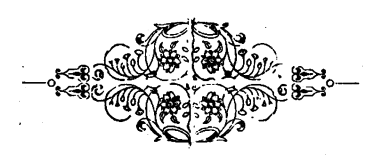
РОДОПСКИ СТАРИНИ

или

СБОРНИКЪ

отъ обичяи, суевѣрия, пѣсни, пословици, нарѣчие, приказски, памятници, прѣдания, описания и пр. на родопскитѣ жители.

Книжка I.

ПЛОВДИВЪ

ЦЕНТРАЛНА ПЕЧАТНИЦА НА ЕД. ДИОННЕ.

1887.

ОБЯВЛЕНИЕ.

При всичкий недостатъкъ въ всяко отношение на силитѣ ни, ние въ издадената отъ насъ миналата година книжка, подъ название: **„Животътъ на Българитѣ въ Срѣдня Родопа“** бѣхме явили, че ще печятами и други съ съдържание за сѫщитѣ мѣста книги. Нарѣждането имъ, както и намѣрението ни за тѣхъ бѣше, щото тѣ да бѫдѫтъ отдѣлни, голѣми цѣли; нъ отъ една страна настаналитѣ отъ 1885 година политически сѫбития, а отъ друга и главно лишението ни отъ срѣдства за печятанието имъ, ние счетохме за по добрѣ и по лесно, както намъ, тѫй и на читателитѣ ни, да съберемъ и сгрупирами тѣхний материялъ въ едно общо название **„Родопски Старини“** и да ги издавами на малки чясти—броеве—отъ които всяка отдѣлна чясть—книжка—да не съдържя повече отъ 3 и по малко отъ 2 печятни коли на голѣмъ форматъ. Тия книжки подъ това общо название и спорѣдъ материялътъ имъ, ще бѫдѫтъ на брой отъ 30 до 40 и слѣдъ издаванието на всичкитѣ броеве, тѣ ще съставляватъ едно цѣло отъ 90—100 печятни коли. Освѣнъ туй, тѣ ще излизатъ въ неопрѣдѣленно врѣме—периодически—спорѣдъ срѣдствата ни, което главно зависи отъ приемътъ на читателитѣ.

Общото съдържание на всичкитѣ ще бѫде слѣдующето:

I. Ру'пското или рупаланско нарѣчие съ всичкитѣ му особенности.

II. Народни обичяи отъ зачятието на родопчянинътъ, до смъртъта му.

III. Суевѣрни праздници и вѣрвания.

IV. Исторически памятници: (згради, черкви, градища, крѣпости и пр. и описания на исторически мѣстности въ родопитѣ).

V. Народни пѣсни (родопски) по мѣстното нарѣчие.

VI. Пословици и изречения употрѣбителни въ родопитѣ.

VII. Филологически рѣчникъ отъ думи употрѣбителни въ родопското нарѣчие, съ изясненията имъ.

VIII. Народни прикаски и баяния.

IX. Народни облѣкла.

X. Прѣдания и забѣлежки за историята на родопскитѣ жители.

XI. Статистически свѣдения за родопитѣ и населението имъ.

До колко нашата цѣлъ и трудъ ще бѫдѫтъ сполучливи и полезни, ний оставями да ся произнесѫтъ безпристрастнитѣ и образованни читатели, на които възлагами и всичкитѣ си надѣжди, че ще можимъ да искарами благополучно прѣдприятието си.

Ахѫ-челебийски окрѫгъ.

г. Устово 1887.

П. П. Цѣната на всяка отдѣлна книжка ще бѫде отъ 30 стотинки за тия които прѣдплатятъ, а за всички други 40 стотинки. Ония, които желаятъ да прѣдплатятъ, могѫтъ да внисѫтъ стойностьта си въ книжарницитѣ на Братия Краревеви и К. Алексиевъ въ Пловдивъ.

РОДОПСКИ СТАРИНИ

I.

Родопското или рупското (рупаланското) нарѣчие.

Мѣжду различнитѣ нарѣчия въ наший български язикъ, е че едното може би и най интересното и най важното отъ тѣхъ, а при това и най любопитното, тъй наричяно ру'пско или рупаланско, което говорятъ българитѣ населени въ родопитѣ. Това нарѣчие, за което много малко, па и не достатъчно до сега е било изслѣдвано отъ нѣкои наши списатели; [1]) подробно съ всичкитѣ му различни особенности па и самата му сѫщность въ вътрѣшнитѣ чясти на родопскитѣ планини, до сега никакъ не е издирено.

Рупското или спорѣдъ Славѣйкова, рупаланското нарѣчие, захваща своитѣ прѣдели отъ Ихтиманската котловина на западъ, до устието на рѣка Марица въ Енесъ и отъ коритото на Марица, до Бѣломорската равнина на югъ. Распространено е или примѣшено чякъ до Старозагорско и Бургасъ въ Тракийското поле, въ Мелнишко, Демиръ хисарско, Сѣрско, Зѫхненско, Драмско и Неврокопско въ Македония, а на югъ достига Егейското море.

Само по себе, рупското нарѣчие е толкова по чисто, колкото по навѫтрѣ е въ родопскитѣ планини, и толкова то повече ся губи и исчезва, колкото по навънъ изъ родопитѣ излиза. Най чисто е въ Ахѫ-челебийската, Деридерската, Иридерската, Ксантийската каази въ Одринский виляетъ, а отъ части и въ планинскитѣ села на Драмско, Зѫхненско и

1) Нѣколко пѣсни, баяния и приказски на това нарѣчие има помѣстени отъ И. П. Бѣлковски и П. А. Гидиджиски въ Сборникътъ на В. Чолаковъ. Отъ Славѣйковъ има нѣколко забѣлѣжки въ П. Списание „Наука“ кн....... и отъ Д. К. Иречекъ. (Виждъ статията „Помашки пѣсни въ Чепино“ кн. VIII Периодическо списание на Б. К. Дружество въ София, год. 1886 стр. 76.)

Неврокопско. Въ Рупчьоската, Конушската, Пещерската, Х.-Ейлеската, Хасковската, то е подъ влиянието на източното българско нарѣчие, за това е смѣсено много или малко въ нѣго. Въ Неврокопско, Гюмюрджюнско, Драмско, Сѣрско, Демиръ Хисарско и Мелнишко, то е смѣсено съ западното и Македонско нарѣчие.

Сѫщностьта и различието, което прави чистото първобитно родопско нарѣчие съвсѣмъ не прилично съ западното и източно български нарѣчия и не съединяемо нето съ едно отъ тѣхъ, а отдѣлно и самостоятелно, е въ слѣдующитѣ главни особенности:

1-о. Въ замѣстванието на коренннитѣ тѫпогласни ъ, ь, ѫ съ звуковетѣ проточенни или двойни ô, ý, ồâ, ýâ и най послѣ коренннитѣ гласни е, ѣ, я съ ьô или йô.

2-о. Въ тройнитѣ и свойственни на това нарѣчие членове **с**, **т**, **н**, м. родъ; **са**, **та**, **на**, ж. родъ и **со-у**, **то-у**, **но-у**, ср. родъ.

3-о. Въ показателнитѣ, въпросителнитѣ, относителнитѣ, опрѣделителнитѣ и неопрѣделителни мѣстоимѣния.

4-о. Въ исхвърлянието на гласната буква **я** и замѣстванието ѝ съ **ѣ** и **е**.

5-о. Въ особнитѣ окончания на глаголитѣ въ разнитѣ имъ подраздѣления.

6-о. И най послѣ въ ударенията и особнитѣ на това нарѣчие думи.

Прѣди ний да ся впустнемъ въ изложението и описванието на горнитѣ точки — които сѫ сѫщественна разлика въ рупското нарѣчие — ний ще разглѣдами произношенията и свойственнитѣ размѣствания отдѣлно за всякой звукъ отъ гласнитѣ и съгласни, съставляющи българската азбука.

А) **Звукове.**

а.— Гласний звукъ **а** въ родопското нарѣчие ся произнася, мегко, остро и проточенно. Ако ударението пада на нѣго, произношението му е чисто, ясно и остро, като въ думитѣ **вратá**, **дарвá**, **житá**, а ако ударението не пада на нѣго, гласътъ му ся чюе мегко и нѣкакъ като прѣсѣкнато, наполовина, като въ думитѣ **кнúга**, **сóба** и др. Нѣкой пѫть

коренний дѣлъ съ двойногласнитѣ ȏà-'уá въ думи отъ единствено число, въ множественно ся измѣняватъ и замѣняватъ съ проточено или съ прѣсѣкнато **а** спорѣдъ ударението; като въ думитѣ **доȃрву, воȃлна** въ множественно ся изговорятъ **дарвá, вȃлни** и пр.

б. — Звукътъ **б** ся изговаря чисто и ясно, освѣнъ обикновенното произношение въ българский язикъ, което е и въ родопското нарѣчие, т. е. че тоя звукъ въ окончанието на думитѣ ся чуе на **п**, като **бопъ, хлѣпъ** и пр,

в. — **в** въ родопитѣ ся изрича ясно и чисто. Въ окончанията на думитѣ, тоя звукъ ся замѣнява съвършенно съ **ф**, като **лофъ, пȏпофъ, рофъ** и пр. Освѣнъ туй, всякога когато стои слѣдъ гласната **а** или **у**, пакъ ся чюе на **ф**, като **уфъ** вмѣсто **уви, рáфло** и пр.

г. — Въ първий слогъ на думитѣ, **г** ся чюе много ясно, нъ въ окончанието тя си замѣнява гласътъ съвършенно съ **к**, като **богъ**, въ родопското нарѣчие **бокъ**. Въ селото Широка-лжка, Рупчьоска околия, въ което село родопското нарѣчие е много изопачено, всякога въ окончанието на думи съ гласна **и** ся забѣлѣжва притурката и на **г**, нъ много мегко и наполовина. Освѣнъ туй, и съгласната **к** въ окончанието ся чюе тъй мегко, като **г**, за което ся и приема, като **изло́г'я, чилѣг'я** и пр.

(Слѣдва)

II.

Народни обичяи отъ зачятието на родопчянина, до смьртъта му.

а) **Зачятие** (род. захόдание).

Родопчянкитѣ обикновенно, непраздностьта си (зачятието) познаватъ по спиранието на мѣсечнитѣ очищения — менструациитѣ — (по род. „пранйѐ“), което тукъ наричятъ „захόдание“ — „стáнала е тьόжка“ и пр. Ако е млада, тя ся свѣнява да яви непраздностьта си, освѣнъ на най близскитѣ си нейни роднини, като майка ѝ, сестра ѝ или вѣрната ѝ дружка. Когато домашнитѣ ѝ забѣлѣжатъ това, захващатъ да ся отнасять съ нея по милно и нѣкакъ си любезно. Прѣдъ нея ся пазятъ да не ядѫтъ или споменѫтъ каквото и да било нѣщо, което ся яде, безъ да ѝ не дадѫтъ. Това ся пази най строго, подъ прѣдлогъ, че зачнатото дѣте ся исхвьрля. Майката на трудната жена, ѝ намира зелена прьчка отъ повитъ (особно овивно растение въ родопитѣ, наричяно съ това име), която тя носи прѣпасана около крьстътъ. Тѫй сѫщо прѣзъ врѣме на трудностьта си носи кожя отъ смокъ, рогъ отъ дива коза, овощка (крушя или ябълка), която е прѣстояла една зима подъ дървото си и още много подобни вѣрования. Всичко това ся прави за да ся не поврѣжда дѣтето въ утробата или пакъ за да „тра̀ятъ дѣцáта“ т. е. да не умиратъ. Отъ зачятието до рождението, жената не допущатъ роднинитѣ и домашнитѣ ѝ на никаква тѣжка телесна работа, за да ся не поврѣди, тѫй сѫщо пазятъ да я не раздражяватъ съ нѣщо. Нѣкои баби турятъ соль подъ възглавницата на трудната жена, безъ да види или знае тя, и когато ся изминатъ три вечери, турятъ я въ нейното ясте, за да износи дѣтето добрѣ.

Непраздната родопчянка много варди да не докосне рѫката си нѣгдѣ по тѣлото си, когато е яла нѣщо си, като грозде, круши или друго овоще, защото ставало на дѣтето

знакъ на онова мѣсто, гдѣто ся е докоснало. Нѣкои носятъ пакъ разни камъньчета, прьчици и други подобни дреболии, които хаджийкитѣ донасятъ отъ Иерусалимъ, и които нѣща наричятъ съ общото име **„Бужй-гробску“.**

б) Рождение.

Обикновенно въ родопитѣ, твърдѣ добрѣ знаятъ да исчисляватъ днитѣ на зачятието и ражданието. Когато настѫпи мѣсецътъ за рождение (9-й мѣсецъ слѣдъ зачятието), казватъ женитѣ **„флѣ'лъ хй е мѣ'сяцътъ“** и тогава всяка вечерь отива да нощува една опитна стара жена, отъ най-близскитѣ ѝ роднини, а понѣкога сѣди и дѣне при нея. Трудната жена прѣзъ това врѣме ся пази да не излазя и не отива често по вънъ. А въ по многото земледѣлчески и скотовъдчески села, както у помацитѣ, тѫй и у българитѣ, женитѣ работятъ по нивитѣ и ливадитѣ дори до самото рождение и никакво прѣдпазвание нѣма. И въ такъвъ случяй, както отъ послѣ и лошото въспитание, родопчянката ражда и исхранва много снажни, здрави и безмѣрно яки дѣца.

Жената (бабата), която варди непраздната жена, когато наближи рождението, приготвова си при себе си ножици, памукъ, копринена нищка (конецъ), ризени парцали —пелени— и тръстикова трѫбица—масурь. Когато ся появятъ знакове за ражданието, бабата ся прѣкрьства и растваря всичкитѣ, прозорци, врати и ракли въ кѫщата, послѣ ударя раждающата жена на три пѫти съ крайтъ на тестемельтъ си прѣзъ крьстътъ ѝ, за да се **„раскóрсти льóсну“** т. е. да ся роди лесно и бързо дѣтето. Сѫщото правятъ и другитѣ домашни и външи, които случяйно се намѣрятъ тамъ или дойдатъ отъ вънъ въ това врѣме. При това, който е вѫтрѣ, неизлиза изъ кѫщи никакъ, доклѣ ся не роди дѣтето, и всякакъ се пазятъ да ся не даде знакъ на съсѣдитѣ, че ся ражда дѣте. Това ся прави, за да ся **„свие́ съ здра́вйе и льóку и льóсну“** непраздната, въ противенъ случяй, раждала много мѫчно. Освѣнъ това, хаджийкитѣ донасятъ отъ Иерусалимъ едно растение съ сложни и многобройни корени, което натопено въ вода распуща коренчетата си, а инакъ кога ся сухи, стоятъ на топка. Това растение наричятъ **„Богорòди-**

чипа роа̀ка“. Бабата заедно съ други подобни дреболии ги натопява въ вода въ единъ чистъ сѫдъ, и колкото по скоро то распустне коренчетата си, толкова по скоро ще ся роди дѣтето. Тогава съ водата напрьсква раждающата, омива лицето ѝ и отъ врѣме на врѣме ѝ дава да пие отъ нея. Сѫщото правятъ и съ други подобни нѣща. Въ това врѣме всички домашни ся молятъ и крьстятъ на Св. Богородица „**да я раско́рсти льо́ку и льо̀спу**“ като обричятъ разни подаръци изъ разни мънастири и черкви [1]).

Когато най послѣ дѣтето ся роди, бабата го зема обрисва тѣлото му, отрѣзва пѫпътъ му, като го надува съ трѫбицата и послѣ го заврьзва съ копринений конецъ. Слѣдъ това го натърква съ честновий лукъ за да не „**фа̀та у́роци**“, обвива го и го слага при майка му. Родителката (тукъ наричятъ „**руждѐлница**“), слагатъ на постеля отъ опаката страна на огнището „**главиѐтѣ**“ завиватъ я и въ ѫглътъ на постелята ѝ въсправятъ зелени клончета отъ плодовити дрѣвета и разни видове орѫжия. Бабата слѣдъ като „**избá би**“ дѣтето и успокои родителката, отива и явява най напрѣдъ на крьстницата [2]) и послѣ на всичкитѣ роднини и съсѣди, а тѣ и даватъ дарь (**миждьйо́**) по нѣкоя пара или кърпа [3]). Въ това врѣмя ся заврьща и намира подойница — майка — на дѣтето за да го храни съ млѣкото си доклѣ ся спустне млѣко на родителката [4]). Послѣ опичя пѝта въ огньтъ и „**ло́мятъ за Св. Бугоро́дица**“ всичкитѣ домашни. Цѣлий пьрвий, вторий и третий день слѣдъ рождението, всичкитѣ роднини и съсѣди „**обихо̀датъ руждѐлницата**“ като ѝ занасятъ захарь, разни спиртливи питиета и прьжени въ масло питици „**кола̀ци**“ а сѫщеврѣменно и разни подаръци за новороденото, като шапки, ризи и други. Въ тоя случяй,

---

1) Такива обричания правятъ и при разни болѣсти на нѣкой отъ домашнитѣ въ една фамилия.

2). Въ родопитѣ крьстникътъ наричятъ „к а л т а̀ т а“ а крьстницата „к а л ь м а̀ н а“.

3). Обаждането става съ тия думи: „и в а м ъ Го̀ с п о д ь с а̀ я р а̀ д о с т ь; н а п л о̀ д и х м е с а“ или „р у д ѝ н и с а к о̀ п е л е“ а когато е момиче не явяватъ доклѣ я не попитатъ.

4). Захраненото дѣте отъ подойницата отъ послѣ ся счита като сѫщо дѣте нейно, а съ дѣтето ѝ като съ братъ или сестра. Тий ся наричятъ отъ послѣ „х р а н е н ѝ ц и“ и ся почитатъ най строго. У помацитѣ ся пази още по строго и когато порастнатъ, народнитѣ обичяи запрѣщаватъ да ся зематъ.

всякоя жена глѣда и честити на майката дѣтето, распитва я за рождението какъ е родено дѣтето, лесно или мѫчно и други подобни.

До деньтъ на кръщението, родителката не става отъ постѣлята а въ сѫщо врѣме я не оставятъ никога сама, защото лошитѣ духове я навѣждатъ и причиняватъ опасность. Дѣцата лъжятъ че ставала крава а дѣтето теле, ако остане сама [1]). Всякоя жена каквото ѝ донесе, дава ѝ по малко да хапне за да ѝ дохожда (да има) млѣко. Вечерь въ тьмно, не бива да влиза отъ вънъ въ кѫщи никой, а и ако ся случи да влѣзе, трѣбва най напрѣдъ да докосне огньтъ. Вечерь затварятъ отъ рано всичкитѣ прозорци, за да не свѣти вънъ, защото дѣтето става лошо и го постига нещастие. Тѫй сѫщо всяка вечерь кадятъ родителката, дѣтето и всичката кѫща съ тамиянъ и разни трѣви и captionслѣ оставятъ огньтъ съ паничето задъ вратата да сѣди прѣзъ нощьта, за да прѣдпазва отъ лошитѣ духове [2]).

Въ първий день слѣдъ рождението, домашнитѣ на родителката повикватъ едно момиче отъ „ца́ла кѫ́ща“ т. е. което си има баща и майка, та замѣсва хлѣбъ отъ чисто пшеничено или царевичено брашно, испичя го и надъ вечерь, повиква всичкитѣ роднини и съсѣдки на родителката. Женитѣ ся събиратъ всяка съ сѫдъ, поставятъ имъ трапеза, дадѫтъ имъ хлѣбоветѣ, които надробяватъ въ голѣми табли (тави́). Послѣ го поливатъ съ дръвено масло и захарь и всякоя си напълни сѫдътъ и го занася у дома си да го яде. Това ся наричя „смида́ль“. Ония, които не сѫ дошли на смидальтъ, момичето облѣчено въ най новитѣ си дрѣхи, занася най напрѣдъ у кръстникови и послѣ у всичкитѣ роднини.

(Слѣдва.)

1). Помакинята и по нѣкой пѫтъ и на вторий день става отъ постелята и отива па работа. За обичяитѣ у помацитѣ ний мислимъ да опишемъ въ отдѣлни книжки, слѣдъ като свършятъ настоящитѣ.

2). Въ родопитѣ ся много вѣрва, че прѣзъ първитѣ три вечери дохождатъ „ у̀ р и с н и ц и т ѣ“ за да урисватъ бѫдѫщето на дѣтето. За това поставятъ огньтъ задъ вратитѣ, и бабата спи при тѣхъ. Урисницитѣ наричятъ и „Н а̀ р а ч н и ц и“.

III.

Суевѣрни праздници и вѣрвания.

1. Когато ся люля праздна веригата на огньтъ, гдѣто варятъ ясте, то става или постига нещастие домашнитѣ.

2. Ако ся вдигне котлето отъ триножникътъ, (по тукашни „**пристьйо́**“), и ся остави праздно на огньтъ, то момъкъ или момата на домашнитѣ не могжтъ да ся задомятъ — казватъ обикновенно че „**хми са вра̀щатъ мума́ретѣ**“ — или пристояватъ у дома си.

3. Когато ся остави машята „**дила̀фь**“ на опаки на огнището, прѣдсказва ся или ся сбжднова лошо на домашнитѣ.

4. Не бива да ся люля праздна люлката на дѣтето, защото го постигва болесть.

5. Ако случяйно ся проджни огнището, т. е. случайно стане ропа на нѣго, щѣ умрѣ нѣкой отъ домашнитѣ.

6. Когато пропѣе кокошка като пѣтель, или ся види да излѣзе змия на дворътъ на кжщата, прѣдсказва ся смъртъ на домашнитѣ. Сжщото значи и когато заграчи свраҡа нощe около кжщата или на коминьтъ.

7. Дѣне ако заграчи свраҡа около кжщата или на прозорцитѣ, ще си дойде нѣкой отъ домашнитѣ отъ чюжбина.

8. Не бива да ся турятъ дърва на огньтъ отъ опаката страна, т. е. отъ кждѣ врьховетѣ имъ, защото неможе да ся ожени момата ила момъкътъ.

9. Не бива да ся горятъ на огньтъ зелени клончета отъ дървета или отъ бжзъ, защото домашнитѣ страдатъ отъ зжболъ.

10. Когато нѣкой отива за чюжбина и на пжтьтъ го срѣщне най напрѣдъ нѣкой человѣкъ познатъ по лошевинитѣ си, или пакъ хромъ, или празденъ безъ да носи нѣщо въ ржцѣтѣ си, прѣдсказва ся нещастие и немотия. Ако ли го срѣщне и му прѣсече пжтьтъ дивъ звѣръ, като лесица, заякъ, мечка и пр. то́ непрѣменно ще си испати съ нѣщо.

11. Въ такъвъ случай, сир. когато единъ отъ домаш-

нитѣ тръгва за чюжбина по работата си, домашнитѣ прѣди да излѣзе отъ кѫщи, посрѣщатъ го на вратитѣ съ пълни сѫдове съ вода, за да има все благополучие, а тоя, който отива на пѫть, раздава при тръгвание пари когото срѣщне за **„добоáрь поáть“**. Прѣзъ тоя день домашнитѣ не затварятъ вратитѣ дори до вечерьта, и когато го испратятъ, врьщатъ ся съ зелени клончета отъ дървета, за да бѫде всякога здравъ.

12. Когато има нѣкое умрѣло животно хвьрлено въ рѣката или друга каквато и да е нечистота, казватъ че когато водата измине четиридесятъ камъне отъ нѣго, очиства ся.

13. Когато ся сѣятъ житни растения, или какъвъ да е зеленчюкъ, внимава ся да ся не остави или забрави нѣкоя бразда незасѣта, защото показвала гробъ, сир. единъ отъ домашнитѣ умиралъ въ такъвъ случай.

14. Ако ся случи да върлува нѣкоя лоша болесть въ едно село и умрѫтъ нѣколко души изведнѫжь, селенитѣ вѣрватъ че поповетѣ сѫ хващали вода отъ капкитѣ на кѫщата въ първий день, когато е влѣзълъ да попува въ това село, та затова **„людиéтѣ кáпятъ кату̌ кáпушкитѣ.“** Въ такъвъ случай въображението и вѣрванието въ лоши духове, които тукъ наричатъ **„болехчи́ци“** — **„блáги и мéдени“** и пр. става извънъ человѣческий разумъ. По цѣли села сѫ напущали приврѣменно кѫщитѣ си въ селото и сѫ живѣли прьснати изъ горитѣ и пещеритѣ. Колятъ курбани, раздаватъ разни нѣща за да ги умилостивятъ. Има и такъви случаи щото на нѣколко умрѣли хора, връзватъ за тѣлото имъ отъ чясътъ на умиранието имъ та до погребението имъ, единъ черенъ овенъ. И когато погребѫтъ мрьтвецътъ, отвьрзватъ овеньтъ и съ прѣвьрзани очи го изгонватъ да отиде въ друго село и тамъ да занесе болестьта.

15. Въ такива болести, населението прибѣгва до баяние на разни баби, при ходжитѣ да имъ правятъ **„муски́“** и други подобни. Когато умрѣ нѣкой, слѣдъ вдиганието му отъ постелята за въ гробътъ, всякой ся пази да не прѣскочи мѣстото гдѣто е лѣжалъ трупътъ му или пакъ гробътъ му, защото въ такъвъ случай умира и тоя, който го прѣскочи.

(Слѣдва)

IV.

Исторически паметници.

(Стари згради, черкви, градища, крѣпости и забѣлѣжителни мѣстности).

А). Ахж-челебийската кааза.

1. На сѣверь отъ Устово, 1 чясъ разстяние, на една висока въ върховетѣ „**Кòрвава стѣ́на**“, е расположено едно малко селце помашко наричяно съ имято „**Сгра́жа**“ (15 кжщи). Задъ това селце, отъ сѣверо-западна страна на едно бърдо стоятъ развалинитѣ отъ едно старо градище, единъ видъ малка крѣпость, която помацитѣ наричятъ „**По́повица**“. Народното прѣдание казва, че е било жилището на единъ попъ войвода въ старо врѣме, който дльго врѣме се е борилъ съ турцитѣ, догдѣ най послѣ билъ убитъ, а дружината му истурчена. Приказва ся тъй сжщо, че на това мѣсто ся намира много имание и черковни работи, нъ не ся вдава никому да рови и ги намѣри, защото си имало стопанинъ, който ся явява въ разни образи, като мома или старецъ и причинява ужь нещастия на посѣтителитѣ.

Околностьта на това съ славянско име селце, изобилува отъ малки развалени стари черквици, Св. Илия, Св. Константинъ и Св. Елена, Св. Георги и други и помацитѣ на нѣкои отъ тѣхъ, на годишнитѣ имъ праздници колятъ курбань. За самото селце, казватъ, че е била стражарницата на казанната крѣпость, отъ което е и добило името „**Стра́жа**“.

2. На източната страна отъ Устово (10 минути разстояние) е расположено друго малко помашко селце „**Вла́хово**“. На мѣстото, гдѣто е сегашната му джямия, самитѣ помаци исповѣдатъ че е било черква Св. Богородица, обьрната въ джямия въ врѣме на истурчванието жителитѣ му. Отъ това селце и до днѣсъ се помнятъ роднинскитѣ врьзки на нѣкои отъ помацитѣ съ българитѣ въ Устово. По горѣ отъ това селце

на бърдото „**Ко́рвава Стѣ́на**“ има прѣдание че ся намира соль въ нѣдрата му. И днѣсъ всички исповѣдатъ това, нъ ся боятъ да казватъ, за да не почне да я обработва правителството и да наказва населението съ ангарии. Името на това бърдо, което е доста високо и гдѣто на върхътъ му стои като една голѣма и стрьмна стѣна камень, е добило името си отъ това, че въ врѣме на истурчванието, ся хвърлила отъ тоя камень една мома, гонена за потурчвание. Друго прѣдание казва, че е билъ убитъ единъ българинъ войвода на това мѣсто и отъ тогава ся е нарѣкло „**Ко́рвава Стѣ́на**“. Каменьтъ и до днѣсъ стои червенъ и отдалече ся глѣда като сѫща кръвъ.

3. Отъ южната страна на Устово ся издига единъ високъ врьхъ покритъ отъ тритѣ си страни съ гора, стрьменъ отъ политѣ а на върхътъ му съ красна и широка равнина. На тая полянка стоятъ остатъци отъ едно старо черквище, на име Св. Петръ, па и самий врьхъ ся наричя „**Пѐтровица**“. На това мѣсто, ся намиратъ и до днѣсъ стари монети и добрѣ издѣлани варовити камъне. Всяка година Устовци и малкото селце, що лѣжи задъ това бърдо отъ южната му страна, Фатово, колятъ курбань на Петровъ-день. А самий врьхъ, който прѣди 25 години е билъ покритъ отъ гѫста гора (по послѣ изгорѣла и сега завъдена пакъ), е служила за обиталище на разни български юнаци — войводи — като Ангелъ войвода и други.

4. На севѣро-западь отъ Устово, $1/2$ чясъ разстояние при веригата „**Ко́рвава-Стѣ́на**“ на една полегата поляна отъ това бърдо, наричяно „**Се́лището**“, състояще отъ ливади иниви, и до днѣсъ ся копаятъ отъ нивитѣ добрѣ дѣлани камъне на основи отъ стари згради. Нѣгдѣ ся намирали голѣми прьстени делви (кюпове) заровени въ земята и пълни съ пепелъ, а нѣкои съ въглища. Околнитѣ жители приказватъ, че въ по отколѣшно незапомнено врѣме е било село. По горѣ отъ това мѣсто, на самий рѫтъ на бърдото, е старата черквица Св. Илия, гдѣто помацитѣ отъ селцето Яманско всяка година на Илиинъ-день колятъ курбань.

(Слѣдва)

V.

Народни пѣсни по мѣстното нарѣчие.

1.

Скале́салъ е Кралѝ Ма́рку
Седемдесс̀ кра́лѣ и везѝре;
Да хѝ служѝ, да хѝ густѝ.
Пакъ хѝ Ма́рку ни присрьо́шна,
Та са́ кра́лѣ пудсо̂ардиха.
Пуйскаха утъ Варда́рѣ прѣ′сна рѝба,
Утъ Со́луна ро́йну вѝну.
Кралѝ Ма́рку о́друмоне:
„Ма́ле, ма́ле, ста́ра ма́ле!
Ста́ни ма́ле по́прѣгни ми,
По́прѣгни ми ко́нѣ фаркува́та,
По́варзи ми ко́нь буздуга́на.
Дудѣ′ кра́лѣ да пусьо́днатъ,
Да дунесѐ Ма́рку утъ Варда́рѣ,
Утъ Варда́рѣ прѣсна рѝба,
Утъ Со́луна ро́йну вѝну“.
Ста́на юна́къ Кралѝ-Ма́рку,
Та васьо́дна ко́нѣ барзухо́да,
И по̂во̂арза на конь буздуга́на.
Дудѣ′ кра́лѣ ма́лку да пусьо́днатъ
И зафта́са Кралѝ Ма́рку,
С’ прѣ′сна рѝба с’ ро́йну вѝну.
Ага́ до́йде юна́къ Кралѝ Ма́рку,

Непонятнитѣ думи, както и други, които не личатъ въ пѣснитѣ, а ся употрѣбяватъ въ родопското нарѣчие, читательтъ ще види въ отдѣлътъ за тѣхъ по нататъкъ.

Та хмѝ тѝхо одромóне:
„Добрѣ′ душлѝ седемдесѐ крáлѣ!
Да прустѝте дѣ′ту Мáрка,
Дѣ′ту Мáрка мáлку пучáкахте,
Ду′дѣ дóнеса рóйну вѝну,
Рóйну вѝну прѣ′сна рѝба.
Сѣ′дите сѝга да ядéмъ да пиéмъ,
И мáлку да са веселѝме“.

2.

Мѝлку, Мѝлку, карá-Милку,
Скалéсала карá-Мѝлка,
Сéдемъ цáрѣ, сéдемъ крáлѣ
И брáта хи Кралѝ-Мáрка.
Сéдемъ цáрѣ, издóйдаха,
Кралѝ-Мáрку ни духóда,
Разглъода са карá-Мѝлка,
Низъ пулйéну ширинйéну,
Чи си вѝдѣ Кралѝ-Мáрка,
Да си фòрка съ бòрза кóнѣ.
Пусрьóпна гу на двóрове,
Извéде гу на чарлáци,
Да гу служѝ рóйну вѝну.
Чи са насмѣ′ Кралѝ-Мáрку.
Карá-Мѝлка одрумóне:
„Мáрку, Мáрку, Крали-Мáрку,
Щу′ са насмѣ′ пудъ мустáци?“
— Спуменóхъ ми сéстру Мѝлку,
Какъ сме бѝли сирáчета,
Сирáчета, сирмáшета.
Ти бѣ сéлцка теличя′рка,
Я бѣхъ сéлцку гуведáрче,
Че стáнахме и двамѝна,
Кралювѝти, слагувѝти,
Та на слáгатъ сѝчки цáрѣ,
Хемъ на слáгатъ, хемъ на пѝтатъ.“

3.

Стуя′ну хабе́ръ дупа́дна,
Утъ Стамбо́лъ гра́да гулѣ′ма.
Чи му е ца́ре-нъ пуро̂чялъ:
„Де да е́ Стуя’нъ да до́йде,
Сасъ ме́чка ще да са пубо́ри,
Съ ме́чка о́ще щарвнѝца,
С’ де́веть шинжѝрѣ во̂рзана,
И с’ двана́десте халайка“.
Зачю′лъ е Стуя′нъ утишьо́лъ
Га гу е ме́чка вѝдѣла,
Та на Стуя′на ре́внала;
И си му о́ще ду′маше:
„Ьо́ла ми мо́мче Стуя′не,
Я, каквóну те́бе мо́мчета,
Деведесе́ и де́веть раско̂цахъ.
Съ те́бе стутѝна да ста́натъ“.
Пакъ Стуя′нъ си хи румо́не:
„Ме́чице, хо́ланъ, ме́чице,
Каквóну тебе ме́чици,
Деведесе́ и де́веть раско̂цахъ,
Съ теб’ щатъ стутѝна да ста́натъ“.
Чи се са́ съ ме́чка сфа́тили,
Ра́ну в’ Пундѣ′лникъ ву′трина;
Бо́рили са са бо́рили
Ду в’ Четво̂ртакъ ву′трина.
Нѝту гу ме́чка надвѝва,
Нѝту ѣ Стуя′нъ надвива.
Та́че хи Стуя′нъ вѝкаше:
„Я, до̂ржи ме́чку на здраву,
Я, ща на здра́ву да до̂ржѣмъ“.
Дѐну ѣ Стуя′нъ фа́тѣше,
Пла́си ко́зина мо̂кнеше.
Де́ну гу ме́чка фа́тѣше,
Я′сни са ко̂рве личкаха.
Стуя′нъ са Бо́гу пумо́ли:
„Ьо́ла ми, Бо́же по́мугни!
На ме́чка да си на́двиѣ“.

И Гóсподь си го пуслуша,
Та си е мéчка затаптáлъ,
Дéветь пéдеѣ нѝзъ-земѣ,
И Стуя′нъ си е заптѝсалъ,
Цáрцку-ну сасъ цáрнина-на,
Кунáчйе сасъ кадóнинѣ,
И Султанъ Сéлѝмъ жемѝѣ
И Али-пашѣ черпѝѣ.

4.

Тȏрнали ми са, тȏрнали,
Ду трѝста млáди хажѝѣ;
Нахъ хажилȏкъ щатъ да ѝдатъ.
Сльéзаха в’ пóле широ́ку,
Га фавъ мурйé-ну да флезóтъ,
Трѝста са пу′шки пу′кнаха,
Трѝста хажѝѣ удрѝха,
Трѝста са мáйки плáкнали,
На трѝста прѣ′сни грóбове.
Сѝчки плáкаха мóлькнаха,
Дѝмчюва мáйка нáй плáче:
„Стáни ми сѝньчю утъ грóбанъ,
Кóнче ти вищѝ в’ пóдниканъ;
Бу′лче ти плáче в’ сарáянъ“.
Га бѣ в’ Четвȏртакъ ву′трина,
Дѝмчо утъ грóбанъ пруду′ма:
„Стѝга ми мáле духóдай,
Стѝга лю плáчи мáлеле,
Вѣ′йке фавъ вóда утȏнахъ.
Амѝ ми пȏди мáле ле,
Та мѝ кóнчену ѝзведи,
Та мѝ гу мáлеле зáюзди,
Съ лю′тана змѝѣ усóйна;
Тáче гу мáлеле пóпрегни,
Сасъ дѐветь чьóрни смóкове,
И го мáлеле ѝзведи,
В’ най гулѣ′миянъ панаѝрь,

Та мѝ гу про́дай ма́леле,
За шинѝкъ бѣ′ли гро́шове,
И пульвѝнана алто́нѣ.
Та́ че ми гльо́дай ма́леле,
Какве́-му щѝшь да гу прудаде́шь,
Ка́йну на Дѝмчѣ прилѣ′га,
Ко́нчену да си васьо́дне,
Кю′рцинѣ да си наме́тне,
Чѝзменѣ да си надѣ′не,
Пу′шкинѣ да си зака́чи".

5.

„Димѝтрице мла́да бу̑лкѣ,
Какъ забурѝ да затво́ришь,
Нахъ бѣлъ Ду̑навъ про́зорцинѣ;
Чи ми ѝде вѝхаръ вѣ′теръ,
Та ми но́си сѝтна ро́са,
Да нарусѝ Димѝтру му,
Димѝтру му саму̑ръ кю′рци".
О′ще дума ни изду′ма
И на по́рти зачю′каха,
Ду труѝща во̑рли ту′рце,
Да си тро̑сѣтъ Бѣлъ Димѝтра.
„Димѝтрице млада булкѣ!
Ту′ка ли е Бѣлъ Димѝтаръ?"
Димѝтрица ютговаря:
„Ту′рцѣ, ту′рцѣ, во̑рли ту′рцѣ,
Ту′ва нѣ′ма Бѣлъ Димѝтра,
Утишьо́лъ е низъ мурѝе-ну,
На юна́цка вересѝя."
„Димѝтрице мла́да бу′лкѣ,
Ту′ва си е Бѣлъ Димѝтаръ,
Тув' си му е бо̑рза ко́нѣ."
Димѝтрица ютговаря:
„Той си ѝма пу два ко́нѣ:
Едѝнъ я′ха, другъ му сидѝ."
„Димѝтрице мла́да бу′лкѣ,

Тув' си му е ôстру сáбйѣ."
Димѝтрица ютговаря:
„Той си ѝма пу два чѝфта,
Пу два чѝфта ôстри сáбйѣ;
Еднó-на си съ нѣ'гу нóси,
Друга-на си тува сиди."
Чи излѣ'зе Димѝтруву,
Димѝтруву, мáлку дѣ'те.
Тó си ту'рцѣмъ ютгувáря:
„Тȳва си е мой бубáйку,
Мой бубáйку, Бѣлъ Димѝтаръ.
Той си сидѝ на мендéрѣ,
Та си пиé рóйну вѝну,
И си ѣ'де сȳру ѣ'гне."
Тогáва са вôрли ту'рцѣ,
Вôрли тýрцѣ разлютѝха,
Та рѝтнaха ôтключѣ-нѣ,
Строшѝха му шемшѝрь-пóрти,
Та фрѝпнаха на чердáци,
Рассѣкаха сандôцинѣ,
И збрáха му желтѝци-нѣ;
Че плѐснаха Бѣлъ Димѝтра,
Мéтнаха гу на кóнье-нѣ,
Шѝбнаха хи нисъ пулйé-ну,
Та флѣ'заха нисъ мурйс-ну."
Димѝтрува мáлка сéстра,
Та распýсна ѣ'сну глáсйе,
Утъ земьо-на ду нéбу-ну,
Какъ путýбиха Бѣлъ Димѝтра.

6.

Марѝ Марѝйку дôщерю,
Сигá за дéсѣть гудѝни,
Как'тó я майка рудѝла,
Нахъ вôнъ си не излѝзала,
Слôáнце та ни е вѝдь'валу,
Вѣ'терь та ни е ду'йнувалъ.

Ха́йда Марѝйку ѝзлези,
Да си та вѝди слôа̀нчице,
Да си та ду′йне вѐтерчьóкъ.,,
Марѝйка ма́йка си послу′шѣ,
Та си е нахъ вôа̀нъ излѣ′ла.
Ала́ ѣ слôа̀нце вѝдѣлу,
Та си е на пѐбу запрѣ′лу.
Ма́йка Марѝйки вѝкаше:
„Ха́йда Марѝйку, си ф̧лѣ′зи,
Да си ми тôрне слôа̀нчице,
Чи ще да си са заба́ви,
Та ще гу ка́ра ма́йка му."
Марѝйка ф̧лѣ′зе нахъ вôтрѣ,
И слôа̀нце-ну си заминô.
Ма́йка гу хѝтру пѝташе:
„Слôа̀нчице я′сну слôа̀нчице,
О′ти са сѝну заба́ви?"
„Какъ да са ма́ле ни ба́вѣмъ,
Ага́ самъ днѐска вѝдѣлу,
И дру̇гу слôа̀нце на-зѐмѣ:
Еднô Марѝйка у ма́йка,
М́лóгу ѣ за мень прилѝка,
Да ми ѣ зьóмишь за бу̇льчѣ."
И ма́йка му гу пуслу́шѣ;
Зьó му ѣ и дувѐдѣ ѣ.
Ма́йка Марѝйки вѝкаше:
Куга́ ми бѝвашь нивѣ′ста,
На ба́ба да си гувѣ′ишь,
Ду двѣ′нѣ ду три гудѝни."
И Марѝйка си гувѣ′ла,
Нѝкуму не пруду′мвала.
Сôа̀лнце си ма́йци′ вѝкаше:
„Ма́ле ле, мѝла, мале ле!
Какъ да ми пра́вѣмъ, малеле
Съ мóену пôа̀рву любовйе,
Сасъ мóя нѣ′ма Марѝйка?
Дóведи си ми малеле,
Звѣ′зда Денѝчька за лю′бе."
Утъ дѣ гу вѝдѣ Денѝчька.

Ага ми бѣ на вѣнчѣ'ванйе,
Марйка борна свѣ'теше.
Звѣ'зда Деничька румоне:
„Марйку лѣ'па Марйку,
Аку' си лѣ'па та ни си слѣ'па:
Изгурѣ'ха ти тьонкитѣ поарстѣ,
Тьонкитѣ поарстѣ сасъ поарстѣнетѣ.“
Лѣ'па Марйка тиху румоне:
„Звѣ'зду Деничьку млада нивѣ'сту!
Я самъ гувѣ'ла ду три гу'дини,
Ду три гудини соащехи баби,
На поарву лю'бе еднô гудина.“
Ясну са слôанце хитру дусѣ'ти,
Пусьогна рôка да си ми фане,
Да си ми фане лѣ'па Марйка.
Марийка си са Богу пумоли:
„Стори ма Боже лѣ'тна лѣ'стовичька,
Да си избѣгамъ утъ поарву любе;
Да си ми фôаркнамъ пу сичька свѣ'та.
Зимѣ ф' пулйену, лѣ'те ф' гурôна.“
Слôанце нимужи да ѣ ударжи,
Та хи раскôарши лѣ'тнинѣ крилá.
И фôаркна си и избѣ'га си,
И си испоални с' нѣ'хини плода,
С' нѣ'хини плода пу сичька свѣ'та.
Лѣ'тни пилчькове лѣ'стовичьки.

(Слѣдва).

VI.

Пословици и изрѣчения употрѣбителни въ Родопитѣ.

1. Аку′ та ка́ньетъ, сѣ′ди, аку′ та поа̂дьетъ бѣ′гай.
2. Ала са е налѣпи̂лъ на ро̂пей. Опатилъ си е нѣщо.
3. Ала са е нафу′ткалъ. Казватъ на пияний человѣкъ.
4. Ала са е нарѣ′залъ.
5. Ала са е наплю′скалъ.
6. Ала са е нати̂флилъ.
7. Ала са е натрѣ′скалъ.
8. Ала са е нажю′лилъ. Напилъ ся е.
9. Були̂ гу сухъ куре́мъ, Казватъ когато човѣкъ страда отъ извънмѣрна грижя или скърбъ.
10. Би̂е му на жьо́лти кра́ставици. Иска му ся нѣщо.
11. Бѣ′ли саро̂ци.
12. Бѣ′ли аца́.
13. Бѣ′лу кату′ са́жде.
14. Бѣлъ кату′ агу′птинъ.
15. Боа̂лхи в' сла́ма. Който незнае що говори.
16. Во̂рзи гу у кука′ да сиди̂ тука.
17. Вѣ′терь гу ду′е на бѣ′ла куби̂ла. Човѣкъ, който нищо не прави.
18. В' го̂рне парди̂. Хвали ся.
19. В' го̂рне сере́. Страхъ го е.
20. Во́ланъ ри̂е поа̂рсь, да па́да па́ главо́на му. Човѣкъ струва зло за себе си.
21. Варви̂ му нахъ прѣ′шь. Добрѣ му отива работата.
22. Га́рги му главо́на. Клѣтва.
23. Га́рги дано́ гу изедо̂тъ.
24. Го́спудь е правъ посидѣ′лъ.
25. Да́ла Ма́ра паро́ да са фа̂не на хуро́ну, дава̀ двѣ да ѣ пу′снатъ, ни ьо пу′скатъ.

26. Да са виьотъ кату′ лозувъ корень. Благославятъ младоженцитѣ.

27. Драгу бáлну низнáе.

28. Да ожéнимъ мумá да ни сидѝ думá. Казватъ, когато ся продава нѣщо.

29. Даржѝ са кату′ котка у плѐть.

30. Данó та чьóрната чю′ма смѣ′те Клѣтва.

31. Данó та ку′чета изедôтъ. Клѣтва.

32. Данó та чьóрве раскáпѣтъ.

33. Да ти ку′чета и главóта.

34. Ей е папрѝцана в’ пѣсаконъ. Единъ циганинъ открадн҄жлъ отъ една воденица „паприца“ (остьта, на която е положенъ горний камъкъ) и щомъ видѣлъ че почнали да я трьсятъ, отишелъ самъ и казалъ на стопанинътъ, че е въ пѣсъкътъ, гдѣто я билъ заровилъ слѣдъ открадпованието. Отъ това тая речь казватъ на человѣкъ, който отъ нищо ся страхува.

35. Зачервѝ са катȣ пиперка. Засрамилъ ся е.

36. Зачервѝ са катȣ руж′енъ.

37. Залѝсалъ са е.

38. Забудалѝлъ са е кату′ мадáнска будалó.

39. Задихтѣ′лъ са е. Уморилъ ся е.

40. Зарадѝ нашь Ивáнъ, та ма е умôрзналъ и Свѣтѝ Ивáнъ.

41. Згьóпилъ му̑ е кунцéнѣ. Збъркалъ ся е що да прави.

42. Згьóпилъ му е кра́енѣ.

43. Згьóпена му е рáбутана.

44. Збôáркалъ са е катȣ гôска в’ мôгла.

45. Залѣпѝлъ са е кату′ гьóпка,

46. Залѣпѝлъ са е катȣ рóпей.

47. Ище му тарбу′ханъ. Желае, интересува ся за нѣщо.

48. Ище му са утъ Бѣ′ла рѣ′ка пастóрва.

49. И′ди му нимóй свѝри с’ бôзува пиштѣ′лька. Казватъ за вироглавъ човѣкъ.

50. Кальнéса катȣ агу̑птинъ.

51. Круѝ му килѣ′фе. Мисли какво зло да му направи.

52. Кунéца са кóáца на тьóнкуту мѣс′ту.

53. Кȣче хрáни и г . . . . си брáни. Турчинътъ обичай и въ сѫщо врѣме ся варди.

54. Лижѝ катȣ волъ. Мързеливъ човѣкъ.

55. Лáе катȣ кȣче.

56. Лѐгяхъ факѝрище. Съжеление за сиромахъ човѣкъ.

57. Мьо́китѣ кру′ши жьо́лвитѣ ѣдо́тъ. Доброто нѣщо на лоший човѣкъ ся случва.

58. Меле́ кату′ на вуденица. Много говори.

59. Ни увѝра му главо́на.

60. Ни зѝма му лѐ′лкана. Неможе да ся убѣди.

61. Ни пулѝва дробъ. Не свършва работа.

62. Ни лукъ я′лу ни на лукъ мирѝсалу.

63. На ѝглинъ во̂а́рхъ ни да́ва. Скъперникъ човѣкъ.

64. На ло́пухъ пардѝ. Много ся хвали.

(Слѣдва.)

Филологическа сбирка отъ думи употрѣбителни въ родонското нарѣчие.

1. **Агу̀птинъ** мжж. родъ, **агу̀пка** жен. родъ, **агу̀пче** ср. родъ наричатъ циганинъ.

2. **Алѣ̀й гу** глаголъ глѣдай, виждъ, помашка речь.

3. **Бубайку** у помацитѣ **бо̀ба** сжществително име, баща, тейко, тате и пр.

4. **Бо̀рна** сжществително име, борина.

5. **Бие** гл. мерише, издава неприятна миризма.

6. **Васьо̀дна** гл. дѣйств. залогъ, еднокр. видъ, сегаш. вр. 3 лице, ед. число, може да ся сравни съ думата качи са на коньтъ.

7. **Вѝхарь** пр. име, казва ся когато вѣтрътъ е много силенъ.

8. **Вѣ'йке**, безъ малко, безъ друго.

9. **Гьо̀пка** сжщ. име, казватъ на сплетено нѣщо, завързано незнайно какъ. Отъ нѣго произлиза и глаголътъ **згьо̀пилъ, згьо̀пену**.

10. **Задихтѣ'лъ** гл. ср. залогъ, несвьр. видъ, изяв. накл. 3 лице, ед. число, показва кога ся умори отъ бързо вървение человѣкъ.

11. **Забудалѝ** гл. ср. залогъ, несвьр. видъ, изяв. накл. 3 лице, ед. число, показва человѣкъ естественно глупавъ, или разсѣянъ.

12. **Захо̀дание** сравнява ся съ думата зачятие.

13. **Зафта̀са** гл. дѣйст. залогъ, сег. вр. свьр. видъ, ед. число, 3 лице, употрѣбява ся като глаголитѣ спрѣвари, пристигна на мѣстото, или на уреченното врѣме.

14. **Затапта̀лъ** гл. дѣйств. свьр. видъ, пр. неопр.

врѣме, 3 лице, ед. число, сравнява ся съ глаголътъ стъпчилъ.

15. **Забурѝ** намѣсто забрави или не спомни.

16. **Забàви** закъсне.

17. **Дупáдна** гл. дѣйс. сег. вр. свьр. видъ, 3 лице, ед. число, ненадѣйно дойде, извѣднѫжъ пристигна.

18. **Дỳйнува** гл. дѣйс. еднок. сег. вр. ед. число, 3 лице, намѣсто глаголътъ духа.

19. **Кáни** намѣсто покани.

20. **Кайну** намѣсто както, като.

21. **Кáпушки** сѫщ. име, ж. родъ, мн. число, наричатъ улеитѣ на покривитѣ за дъждовнитѣ капки. Намѣсте означава и самото име капки.

22. **Лòпукъ** име сѫщ. м. р. ед. число, зелкитѣ на зеленчюкъ, или въобще съ това имя наричатъ зелйето въ градинитѣ, което ся употрѣбява за ядение.

23. **Лѝчька,** неправиленъ глаголъ, 3 лице, ед. число, казватъ кога вали силенъ дъждъ, или кога ся излива силно вода.

24. **Лѣ'па**, прилаг. качественно, ж. родъ, ед. число, показва нѣщо прѣвъсходно, много прѣлѣстно.

25. **Миждьò**, сѫщ. име, ж. р. ед. число, турска речь, показва даръ, подаръкъ или подарено нѣщо.

26. **Мускòá**, сѫщ. име, ж. р. ед. число, помашка дума, име на трижгленно нѣщо. (Съ това име ся наричатъ единъ видъ писани съ турски молитви книжки, въвити въ трижгленни мишинени врьзки, които турскитѣ ходжи даватъ на суевѣрното население за исцѣляване на нѣкоя болесть, или за прѣдвардване отъ разни суевѣрни прѣдразсѫдъци.

27. **Надѣ'не**, гл. ср. залогъ, 3 лице, ед. число, казватъ когато да ся облече нѣкоя дрѣха. Замѣнителна дума съ глаголътъ **облѣчи**.

28. **Обиходание**, сѫщ. име, ср. родъ, ед. число, отъ тая дума произлиза глаголътъ **обиходи**, която е еднаква съ глаголътъ обиколи, или навѣди.

29. **Одру-омòнѣ**, намѣсто глаголътъ отговори. Употрѣбява ся въ родопскитѣ пѣсни, въ обикновенний говоръ го нѣма. Прѣминало и бѫдѫще врѣме нѣма. Намѣстѣ ся исхвьрля прѣдлогътъ **одъ** и ся казва само **руомонѣ**, което значи пакъ сѫщо отговаря, или говори,

30. **Пристьо́**, сжщ. име, ж. р. ед. число, наричятъ жѣлѣзний триножникъ, на когото турятъ тенджурата на огньтъ.

31. **Пувȏа́рза** гл. намѣсто привърза.

32. **Пу-орȏчалъ** гл. произлезлъ отъ порѫчка, сравнителна съ глаголътъ заръчялъ.

33. **Пубȏри** гл. вз. залогъ, ед. число, 3 лице, произлезлъ отъ борба, казватъ когато да излѣзатъ на борба двама борци, пехливани.

34. **Пла̑са** сжщ. име, ж. р. ед. число. Множ. число **пла̑си**, наричятъ голѣми чясти косми отъ животно.

35. **По́дникъ** сжщ. име, м. р. ед. число, съ това име наричятъ оборътъ за добитъкътъ.

36. **По́ди** гл. старобългарски **пойду**, което значи иди, ще ида и пр.

37. **Прилѣ′га** казватъ когато нѣщо си има прилика, а по нѣкой пѫть ся употрѣбява и намѣсто глаголътъ склонѣва.

38. **По́рта** сжщ. име, ж. р. ед. число, казватъ на главнитѣ врата на кѫщитѣ, или вратникъ.

39. **Плѐснаха**, гл. дѣйс. з. свьр. видъ, 3 лице, мн. число; ед. число **плѐсна**, казватъ на нѣщо ненадѣйно грабнѫто, отвлѣчено.

40. **По-у̑а́ди** гл. намѣсто глаголътъ гони; изгони го, **испо-уа́ди гу**.

41. **Сарȏа́ци** сжщ. име, м. р. мн. число; ед. число **сарȏа́къ**, наричятъ обѣлени тьнки младочки отъ ела, на които сушятъ дрѣхи, тютюнъ и др.

42. **Смида′ль** сжщ. име, м. р. ед. число, наричятъ раздробенъ хлѣбъ на дрѣбни късове и полѣтъ съ масло. Съ това име наричятъ и всяко нѣщо, вещь, раздробена на малки и непотрѣбни кжсове.

43. **Скалѐса** гл. намѣсто призова, покани.

44. **Слагувѝти** пр. име, произлиза отъ глаголътъ **сла̀га**, който значи има му честьта, уважява гу. **Слагувѝти** може да ся сравни съ думата почетни, знатни и пр.

45. **Сфатили**, глаголъ, стр. залогъ, 3 лице, мн. ч. уловили силно, или заловили сж ся помѣжду си юнашки, лошо.

46. **Сȏща**, сжщо, подобно на това, а по нѣкой означява и собственность.

47. **Таво̀**, мѣдна широка табла, въ което ся правятъ баници.

48. **Умо̂рзна**, ненавижда, стана му умразенъ. Нѣкой пѫть тя означява и отвращение или лошо впечатление.

49. **Уто́на** гл. дѣис. залогъ, 3 лице, ед. число, потъна въ водата. Тая дума е произлѣзла отъ кореньтъ **дъно**, и послѣ прѣиначена въ родопското нарѣчие, която показва че е отишьлъ на дъно̀то. или толкова длъбоко ся е замислилъ.

50. **Храненѝкъ** м. р. **храненѝца**. Когато една жена подои първородено дѣте отъ друга майка заедно съ своето, или го поддоява въ първитѣ дни на рождението му, доклѣ дойде на майка му млѣкото, наричятъ отъ послѣ дѣцата си съ това име. А когато пораснѫтъ, считатъ ся като сѫщи братия или сестри, а у помацитѣ тоя обичяй толкова строго ся варди и почита, щото немогѫтъ дори (фамилиярнитѣ обичяи недупущатъ) и да ся зиматъ, при всичко, че роднинскитѣ връзки въ мохамеданската вѣра сѫ непочитатъ.

51. **Факѝрь, факѝрище** турска речь, наричятъ нещастний, испадналий въ бѣди человѣкъ.

52. **Фрѝпнаха** гл. дѣйс. залогъ, 3 лице, еднокр. видъ, мн. ч. скочиха вѫтрѣ бързо, влѣзаха мьгновенно.

53. **Шѝбнаха** гл. дѣис. залогъ еднокр. видъ, 3 лице, мн. число; ед. число прави **шѝбна**. Сравнителна съ глаголътъ силно удариха.

54. **Ширенѝе-ну** сѫщ. име, ж. р. мн. ч. широка равнина.

55. **Щарвнѝца** пр. име, ж, р. ед. число. **щарвнѝкъ** м. р. **щарвнѝче** ср. родъ. Понѣгдѣ ся зема и за сѫществително име. Означява въобще человѣкъ или животно, наклонно къмъ сладки ястия, или инакъ лакомъ человѣкъ.

(Слѣдва).

